

Алексеева Світлана

доктор педагогічних наук, головний науковий співробітник відділу
дидактики Інституту педагогіки НАПН України, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-8132-0465>

ЛЮДИНОЦЕНТРИЗМ ЯК ОСВІТНЯ ДОМІНАНТА ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОГО НАВЧАННЯ

***Анотація.** У статті розкрито суть поняття людиноцентризму як філософії гуманістично орієнтованого підходу та орієнтирів побудови, функціонування й розвитку соціальних інститутів, зокрема національної системи освіти. Констатовано, що головним напрямом державної політики в сфері освіти проголошено особистісно-орієнтовану її модель, призначення якої – розширення можливостей компетентного вибору дитиною життєвого шляху та її саморозвиток. Доведено, що одним з шляхів реалізації людиноцентрованої освіти є індивідуалізація, зокрема, це поняття конгруентне суті та змісту особистісно орієнтованої освіти. Обґрунтовано, що індивідуалізація навчання є стратегією розвитку сучасної загальної освіти, що спрямована на дієву увагу до кожного учня, його творчої індивідуальності. Визначено, що метою такої індивідуалізації навчання є формування й розвиток особистісних цінностей учнів, їх підтримка та захист, забезпечення механізмів самореалізації, саморозвитку, саморефлексії, саморегуляції, самозахисту, самоосвіти та самовиховання, необхідних для становлення самобутнього особистісного Я-образу, створення оптимальних умов для становлення особистості як суб'єкта діяльності та суспільних відносин.*

***Ключові слова:** людиноцентризм, індивідуалізація, цифрові діти, смарт-освіта, самореалізація, саморозвиток, рефлексія.*

Для ХХІ століття характерною є проблема людини у всіх її суттєвих аспектах. І як зазначає В. Кремень відбувається «перехід до нової парадигми

розвитку, коли не технології, не економіка, а людина в її новій якості стане метою і смыслом прогресу. Так виникає і стверджується людиноцентризм – нова стратегія поступу суспільства, в основі якої не накопичення матеріальних благ і цінностей, а орієнтація на цінності духовні, на знання, культуру, науку, без яких життя втрачає смисл і перспективу» [1]. На думку С. Цигульова, розвиток і втілення в практику життя філософії людиноцентризму – це філософія гуманістично орієнтованого підходу до соціальних відносин і особистості [2]. Людиноцентризм є однією з головних умов формування і становлення сучасної системи освіти.

Сутність людиноцентризму як домінуючого принципу сучасної педагогічної науки розкрита у наукових працях сучасних учених: В. Андрущенко, Л. Губернського, В. Кременя, В. Лутая, В. Огнев'юка, П. Сауха. Науковці зазначають, що демократизація і гуманізація сучасних суспільств зумовила піднесення значення окремої людини, посилила вимоги до її особистої компетентності та самодостатності. Перехід до нового «людиноцентриського» та ціннісно-орієнтованого суспільства можливий лише за умови переосмислення базових засад та орієнтирів побудови, функціонування й розвитку соціальних інститутів, зокрема національної системи освіти: «...людиноцентризм філософії як умови розвитку національної духовності знаходить своє логічне продовження в освіті. Сьогодні вона може тільки тоді виконувати своє покликання, коли смыслом її розвитку, центром усіх інновацій і стратегій стає людина. Саме така спрямованість освіти дасть змогу подолати існуючий перехідний стан у світогляді і духовності» [3].

Сьогодні головним напрямом державної політики в сфері освіти проголошено особистісно-орієнтовану її модель, призначення якої – розширення можливостей компетентного вибору дитиною життєвого шляху та її саморозвиток. Ми повністю розділяємо думку щодо того, що стрижнем людиноцентризму є самореалізація особистості впродовж життя у всіх сферах життєдіяльності, а місія освіти полягає в сприянні цій самореалізації.

Освіта та її зміст у контексті людиноцентризму вбачається у необхідності «особистісного самовираження, самоствердження людини, тобто допомогти розбудити уже закладене в ній (природні унікальні здібності, схильності), а не навчати її того, що придумано кимось раніше, апріорно». Іншими словами, мета освіти полягає у пошуку найплідніших умов для розвитку особистості, здатної до самореалізації особистого «Я» [4]. Отже, якісна освіта – це людиноцентрована освіта, яка враховує сутнісні індивідуальні характеристики, розкриває та розвиває задатки й обдарування кожної дитини і на цій основі забезпечує максимальну реалізацію її потенціалу, формує професійно компетентну й кваліфікаційно конкурентну особистість.

Людиноцентрована освіта активно реалізується у концепції Нової Української школи. Нова Українська школа орієнтована на розкриття потенціалу кожної дитини. Така орієнтація передбачає врахування вікових особливостей фізичного, психічного розумового розвитку дітей, а перед педагогами ставляться завдання щодо виявлення нахилів та здібностей кожного учня для цілеспрямованого їх розвитку.

Одним з шляхів реалізації людиноцентрованої освіти є індивідуалізація, де це поняття конгруентне суті та змісту «особистісно орієнтованої освіти». Індивідуалізація навчання в загальному розумінні розглядається як пристосування навчальних впливів до індивідуально-психологічних особливостей кожного учня з одного боку й створення сприятливих умов для розвитку спеціальних здібностей і можливостей учнів, з другого [5]. Це стимулює дитину на пошуки нових знань, викликає прагнення до досягнення все нових і нових успіхів у навчанні. Саме індивідуалізація навчання дає можливість створювати ситуації успіху в навчанні для учнів з різними рівнями навчальних можливостей, саме вона створює умови за яких школяр вірить у свої сили. А отже, індивідуалізація навчання є однією з умов забезпечення підходу до особистості учня як до центральної ланки освітнього процесу. За такого підходу, індивідуалізація

навчання є своєрідним комплексом організаційних, дидактичних і методичних заходів, спрямованих на створення оптимальних умов для навчання й розвитку всіх і кожного окремо у відповідності з актуальними динамічними можливостями.

Феномен індивідуалізації навчання набуває актуальності з появою дітей “digital-native”, народжених у світі технологій. «Цифрові діти» формуються у середовищі великого обсягу інформації, тому мають певні особливості. Нові орієнтації й цінності сучасної освіти обумовили необхідність індивідуалізації навчання як системи засобів, що спрямовані на підтримку й розвиток самобутності учнів з метою самостійного вибору власних смислів навчання. Метою такої індивідуалізації навчання є формування й розвиток особистісних цінностей учнів, їх підтримка та захист, забезпечення механізмів самореалізації, саморозвитку, саморефлексії, саморегуляції, самозахисту, самоосвіти та самовиховання, необхідних для становлення самобутнього особистісного Я-образу, створення оптимальних умов для становлення особистості як суб'єкта діяльності та суспільних відносин. Впровадження індивідуалізації навчання у закладах загальної освіти сприятиме розкриттю індивідуальності кожної дитини, створенню умов для реалізації їхнього права на самовизначення та самореалізацію у процесі пізнання через оволодіння власними способами навчальної роботи, формуванню критичності, самостійності, ініціативності, творчості, та їх вияву в мисленні і поведінці [6].

Індивідуалізація навчання має розглядатися як стратегія розвитку сучасної загальної освіти, що спрямована на дієву увагу до кожного учня, його творчої індивідуальності.

У педагогіці індивідуалізацію визначають як особливу організацію навчального процесу, що реалізується на трьох рівнях: перший – урахування загальних особливостей учнів на різних етапах їх навчання та розвитку; другий – диференціація; третій – індивідуальний підхід. Така організація процесу вимагає вибір способів, прийомів, темпу навчання, що враховує

індивідуальні відмінності учнів, рівень розвитку їх здібностей до учіння та потенційні можливості. Індивідуалізація має враховувати у процесі навчання індивідуальні й вікові особливості учнів у всіх його формах і методах, з метою максимального розвитку позитивних і подолання негативних індивідуальних особливостей та забезпечення на цій основі підвищення якості їхньої навчальної роботи, всебічного розвитку. Отже, реалізації індивідуалізації навчання здійснюється у двох напрямки—дидактичному та психологічному [7].

Слід зазначити, що індивідуалізації навчання забезпечується доступністю Smart-освіти, яка уможлиблює навчання в інтерактивному освітньому просторі за допомогою світового контенту у вільному доступі. Smart-освіта є неформальним об'єднанням закладів освіти для здійснення спільної освітньої діяльності в мережі Інтернет на основі загальних стандартів, угод та технологій. Вона реалізується з використанням інноваційних технологій та мережі Інтернет, які надають можливість засвоєння компетенцій на основі багатоаспектності та постійного оновлення змісту. Smart-освіта концептуально є завершеною моделлю освітньої діяльності, оскільки містить всі три ключові елементи, що забезпечують її ефективне функціонування на сучасному етапі: теоретичний (реалізація принципу особистісно-орієнтованого навчання); методичний (викладач-медіатор, радник); технологічний (інноваційне освітнє середовище). За індивідуального підходу та реалізації Smart-освіти, людиноцентризм забезпечується можливістю навчається у зручній для себе час та у зручному місці; навчання може здійснюватися одночасно з професійною діяльністю або з навчанням за іншим напрямом; є можливість одержати освіту в закладах освіти різних держав, не виїжджаючи із своєї країни та надавати освітні послуги іноземним громадянам та співвітчизникам, що проживають за кордоном; є можливість почати навчання з будь-яких питань у програмі залежно від рівня підготовки.

Крім того, індивідуалізації навчання передбачає реалізацію індивідуальної освітньої траєкторії, де особистість має стати ініціатор свого освітнього просування. Така індивідуальна освітня траєкторія окреслює: поле діяльності в освітньому просторі; напрямок руху учня (шлях до здобуття професій типу); саморозвиток; форми позаурочної активності; індивідуальне просування (об'єднання за інтересами, проектні групи, шкільне наукове товариство тощо) та стимули до просування та самоствердження в різних сферах творчої, науково-дослідної та громадсько-політичної діяльності.

У закладах загальної середньої освіти не повною мірою забезпечений вільний вибір здобувачами освіти напрямів навчання, об'єктів, способів і видів навчальної взаємодії не лише відповідно до їхніх нахилів і здібностей, а також й індивідуальних фізіологічних та психологічних особливостей [8]. Отже, саме становлення нової системи освіти, утверджує значення ролі людини, її творчої діяльності, прагнення до самовдосконалення й самоствердження – є основним принципом сучасної педагогічної науки, де освітньою домінантою є людиноцентризм.

Список джерел: / References:

1. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. К.: Грамота, 2005. 447 с. / Kremen V.H. Osvita i nauka v Ukraini – innovatsiini aspekty. Stratehiia. Realizatsiia. Rezultaty. K.: Hramota, 2005. 447 s.
2. Цигульов С. Ю. Філософія людиноцентризму – парадигмальний шлях розвитку суспільства. URL: <http://nauka.zinet.info/17/tsygulyov.php> / Tsyhulov S. Yu. Filosofiiia liudynotsentryzmu – paradyhmalnyi shliakh rozvytku suspilstva. URL: <http://nauka.zinet.info/17/tsygulyov.php>

3. Кремень В. Г. Філософія національної ідеї: Людина. Освіта. Соціум. К.: Грамота, 2010. 576 с. / Kremen V. H. Filosofiiia natsionalnoi idei: Liudyna. Osvita. Sotsium. K.: Hramota, 2010. 576 s.

4. Дмитренко Г.А. Людиноцентрична система державного управління в Україні: утопія чи шанс: колективна монографія. К.: ДКСЦентр, 2014. 240с. / Dmytrenko H.A. Liudynotsentrychna systema derzhavnoho upravlinnia v Ukraini: utopiia chy shans: kolektyvna monohrafiia. K.: DKSTsentr, 2014. 240s.

5. Диференційований підхід в історії української школи (кінець XIX – перша третина XX ст.) : монографія / [Сухомлинська О. В., Дічек Н. П., Березівська Л. Д., Гупан Н. М., Бондар Л. С., Антонєць Н. Б., Антонєць М. Я., Філімонова Т. В., Куліш Т. І., Шевченко С. М.] ; НАПН України, Ін-т педагогіки. Київ : Пед. думка, 2013. 122с./ Dyferentsiiiovanyi pidkhd v istorii ukrainskoi shkoly (kinets KhIKh – persha tretyna KhKh st.) : monohrafiia / [Sukhomlynska O. V., Dichек N. P., Berezivska L. D., Hupan N. M., Bondar L. S., Antonets N. B., Antonets M. Ya., Filimonova T. V., Kulish T. I., Shevchenko S. M.] ; NAPN Ukrainy, In-t pedahohiky. Kyiv : Ped. dumka, 2013. 122s.

6. Алексеева С. Індивідуалізація навчання у закладах загальної освіти як педагогічна проблема. Scientific Collection «InterConf», (42): with the Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference «Theory and Practice of Science: Key Aspects» (February 19-20, 2021). Rome, Italy: Dana, 2021. Pp. 290-296. <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.02.2021.026> / Alieksieieva S. Indyvidualizatsiia navchannia u zakladakh zahalnoi osvity yak pedahohichna problema. Scientific Collection «InterConf», (42): with the Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference «Theory and Practice of Science: Key Aspects» (February 19-20, 2021). Rome, Italy: Dana, 2021. Rr. 290-296.

7. Алексеева С. Індивідуалізація навчання: суть, шляхи реалізації. International scientific and practical conference «Pedagogy and Psychology in the Modern World: the art of teaching and learning» : conference

proceedings, February 26–27, 2021. Vol. 1. Riga, Latvia : «Baltija Publishing». pp.136-139. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-041-4-34> URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/728627> / Aliksieieva S. Indyvidualizatsiia navchannia: sut, shliakhy realizatsii. International scientific and practical conference «Pedagogy and Psychology in the Modern World: the art of teaching and learning» : conference proceedings, February 26–27, 2021. Vol. 1. Riga, Latvia : «Baltija Publishing». rr.136-139.

8. Топузов О. М. Забезпечення якості загальної середньої освіти: на шляху до європейських стандартів. Український педагогічний журнал. 2015. 1. 16–27. / Topuzov O. M. Zabezpechennia yakosti zahalnoi serednoi osvity: na shliakhu do yevropeiskykh standartiv. Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal. 2015. 1. 16–27.